

TANÍTÓHIÁNY

SOK SZÓ ESİK manapság a tanítóhiányról, a két szó egyé kapcsolódott. A megoldásra váró kérdés már túljutott a hivatalos tényezők aggodalmain, társadalmi problémává lett, mert a tanító hivatása, a nevelés: a társadalom ügye. A kérdésnek illetén alakulása tehát természetes: a tanító a nemzeti közösség, a társadalom munkása, aki a közösségből való, a közösségben, a közösség nevében és a közösségért neveli a nemzeti jövő hordozóját: az egymásután következő ifjú nemzedékeket. Míg a tanító-termelés szabályozása a művelődéspolitikai feladata, a tanítóhiány a társadalom szellemi életének folytonosságát veszélyezteti, ezért megoldása is csak a társadalom közreműködésével kereshető. Megoldásának útját azonban a művelődéspolitikai felelős vezetőinek kell megmutatniok; a tanítók kívánt számát a társadalom adja, a tanítónvelés mértékére a közoktatásügy vezetője ügyel.

A tanítóhiány okai részben közismertek. Elöl áll a csekély javadalom, amely ma, a rendkívüli viszonyokhoz és más foglalkozás jövedelméhez képest eljlesztően kevés, de nem csekély szerepet játszanak történelmi és erkölcsi okok is, mint amilyen pl. a tanító kellő társadalmi megbecsülésének hiánya, a tanítói oklevélhez jutásnak a múltban sokáig fenntartott megnehezítése, és azok a követelmények, amelyek a mai tanító elé hivatalosan és hivatásából következően állanak. Ezeket az okokat mint bajokat és nehézségeket természetesen a működő tanító érzi s nem az, aki pályaválasztás előtt áll és azon töpreng: menjen-e tanítónak vagy ne? A szülők társadalma már jobban ismeri a tanító-sors árnyékos oldalát, s ennek tudatában befolyásolja az ifjak pályaválasztását. A helyzet ma az, hogy jelentékeny számú ifjú készséggel megy ugyan tanítóképzőintézetbe, helyesebben: a líceumba s onnan a III. osztály elvégzése után a tanítóképző IV. osztályába, azonban a tanítói oklevél megszerzése után nem vállal tanítói állást, hanem a különb megélhetést kínáló egyéb helyeket tölti be, alaposan szót fogadva a társadalmi átalakulást akaró követelésnek: menjünk gyakorlati életpályára!

Tanítói oklevél talán elegendő van még ma is, de nem ott veszik hasznát, ahol kellene. Az okleveles tanítókon mindenütt szívesen kapnak, mert Magyarországon a tanítóképzés kiváló eredménnyel tudja megoldani az összhangzatos emberfejlesztés feladatait, jobban, mint bárminő más iskola. Ezért kapós a tanító a hadsereg körében éppúgy, mint a gyártelepek irodáiban s egyebütt.

Magyar szokás ugyan a sérelmek felhánytorgatása, de ez is sikeres eszköznek bizonyult sok embernek a tanítói pályától való visszatartására. A tanítók hivatali helyzete bőven adott alkalmat panaszkodásra. Ilyen régi panasz, amelynek orvoslása törvényhozás útján mostanában történt: a tanítói és kántori javadalom együttszámítása. E panasz megszüntetése szegénységünk ellenére már régóta észszerű volt: ha valaki kettős feladatot lát el, ez lássék meg a fizetésén is; aki többet dolgozik, többet kapjon. A méltányos rendezéssel régi izgatószer tűnik el a tanító-lélekből. Ilyen másik kérés, ami a magyar fizetési státuszviszonyok sűrű szitáján ezideig fennakadt: az egész tanítóság-nak a VII. fizetési osztályba való felemelése, nem csupán néhány százalékának.

Egyéb okokat is látnunk kell, amelyek a tanítóhiányt szükségképpen előidézték. Ezek jó része szellemi — értelmi és erkölcsi — természetű. Első helyen kell említenünk a tanító társadalmi megbecsülésének sok helyen és sok ember részéről észlelt hiányát. Ez a derék embereket önértékükben bántja. A becsületesen, jó eredménnyel dolgozó, érzékeny lelkű tanítót mélyen sújtja az a tapasztalás, hogy Magyarországon a község (kisebb, nagyobb) ú. n. *értelmiségi rétege nem* becsüli meg benne *eléggé* a másokért: gyermekért és felnőttért szinte ellenszolgáltatás nélkül fáradozót. A magyar társadalom közfelfogásának (nem mindenik tagjának!) egyik idült betegsége, hogy az érettségiben látja az egyetlen, társadalmi érintkezésre minősítő papirost, ezért tartózkodással, sőt lekicsinyléssel tekint a tanító munkájára, mert nem látja a tanító mögött a nagy, tekintélyt adó fizetést. A néppel való tüzetesebb foglalkozás kezdi elszigetelni e társadalmi nyavalya hatását, azonban a fel-felütköző gentry-szellem miatt ez a baj néhány, előítéletes társadalmi osztályunk egy-egy csoportját ma is jellemzi.

Másik oka a keserves falusi viszonyokban rejlik. A több mint 26.000 tanító jelentékeny hányada egészen egyszerű, szellemi munkát végző emberre lehangoló személyi és tárgyi körülmények között dolgozik. Akárhányban csak a küldetés felemelő, erősítő tudata tartja a lelket. Gyermekének a lakóhelyétől távoli iskoláztatása sanyarú, csaknem mindenről lemondó életforma magára vállalását jelenti a tanító számára idő folyamán akkor, amikor már a valamivel nagyobb fizetés emberibb lehetőségeket ígért. Kezdetben a csekély fizetés, később gyermekeinek taníttatása követel a falusi tanítótól szinte askétaszerű önmegtartóztatást.

Az okok keresésében mélyebbre is nézünk. A XX. század a népiskolai nevelő munka rendszeressé alakulásának időszak, ez a fejlődés a tanítótól mind több és több feladat megoldását követelte: komoly, összetett, sőt bonyolult lett a tanító munkája, az ősi egyszerűség testi veritékezését felváltotta a különb eredményre: a gyermek teljes kifejlesztésére céltudatosan törekvő szellemi erőfeszítés. Ezzel párhuzamosan a civilizáció és nem a kultúra befolyása alatt a nevelés világa rádöbbenni kényszerült arra a valóságra, hogy az iskola háttérbe szorul, bármily lelkes ember fáradozik is benne a reábizott kicsiny embervilág különböző tételével. A tanítóság fokozatosan rájön, hogy a megnehezdedő életben a családi neveléstől, eddig legfőbb segítőtársától alig várhat támogatást: minél súlyosabb a munkája, annál inkább magára marad. A családnem ér rá nevelni, sokszor nem is akar érteni a neveléshez, mindinkább azért, mert az élet nehezebb lett, a külső, szándéktalanul érkező, kedvezőtlen hatások ártalmatlanná tételére, a népiskolai nevelés meghatározó erejének növelésére az elmúlt 20 évben egymásután jöttek a tanítót kötelező újabb meg újabb intézkedések, amelyek jót akartak, de megterheltek azt, aki effélére

nem készült: a falu ezerféle gondjával tökéletesen elfoglalt tanítót. Elég a hírheft mindennapos tanítási óravázlat-írásra utalni, amely csaknem olyan mértékben tartott vissza vagy küldött el embereket a tanítói pályától, mint a kisebb darab kenyér. A nyugtalaná tett tanítói foglalkozás messzehangzó bajaival lassankint elidegenítette a szülők társadalmát a tanítói pálya keresésétől a másutt könnyebben megszolgált, nagyobb darab kenyér fejében.

A tanítói pályától való évtizedes, makacs, hivatalos elriasztás is oka a pálya elnéptelenedésének. Ugyanis tíz évvel ezelőtt már ezerre ment az állástalan okleveles tanítók száma s ez arra kényszerítette a hivatalosakat, hogy a tanítói oklevelek kiadásának számát csökkentsék. Más téren úgy igyekeztek a pályától másokat elriasztani, hogy az állásba lépőket (a kezdő embereket) „pénzbüntetéssel“ sújtották: helyettes tanítói fizetést adtak nekik. Ez akkor történt, amikor mindenki tanult, érettségi bizonyítványt, valamiféle oklevelet, jogi s egyéb doktori fokot szerzett, a pályát eltömitette, ezzel csökkentette a szellemi foglalkozások külső értékét, amikor a trianoni ország kitermelte az értelmiségi proletariátust, a soffőr-mérnököket s a havi 40 P-ért dolgozó helyettes tanítót, sőt a fizetésnélküli gyakornokság intézményét. Nem az történt, hogy a tanítói oklevélhez jutókat valami átképzéssel más pálya felé irányították volna; ehelyett az okleveles ifjak megmaradtak a várokozás nyomorúságos, öregítő, kísértéssel teli proletársorsában.

A magyar tanítóképzés színvonalának emelését kívánta szolgálni, de legalább ugyanolyan mértékben a tanító-termelést is szabályozta a líceum és tanítóképző-akadémia, a tanítóképzés e két iskolájának törvénybe iktatása 1938-ban. A két törvény a tanítói pályára való előkészület idejét 5 évről 6 évre emelte fel (négy évfolyamú líceum és két évfolyamú tanítóképző-akadémia lett a tanítóvá képzés útja), s így e pálya választását megnehezítette, ezzel a tanítóhiányhoz közvetve hozzájárult.

Azt még nem lehet elmondani, hogy a tanítóhiány megszüntetésére döntő intézkedések történtek. Amint láttuk, a jelentkező tünetben annyi összetevő erő közreműködése fedezhető fel, hogy egyetemes hatású gyógyítás módját egyszerre és egy irányban megtalálni nem lehet. Egyelőre csak tüneti kezelésről, a baj mulasztásáról lehet szó s nem a gyógyításáról. De ezzel is enyhülhet a hiány súlyossága, s a hiányt csökkentheti olyan tényező is, amely nem áll a kormányzat hatalmában; gondolunk a háború okozta, szokott változásokra.

A tanítóipálya megbecsülését volt hivatva emelni az 1938: XIII. és az 1938: XIV. tc.-kel megalkotott líceum és tanítóképző-akadémia, mert a líceum érettségi bizonyítványt ad s ezzel meghajol a fonák közgondolkodásnak engedő tanítótársadalom régi óhaja előtt, amellyel érettségi bizonyítványra vágyott, és akadémiát: felső iskolát szervez a nevelési szakismeretek hiánytalan, magasabb szempontú elsajátítására. Ezzel a közoktatási kormányzat elismerte a tanítói hivatás magasabbrendűségét, egyben nevezetes lépést tett a haladottabb műveltség követelményeit kielégítő tanító-műveltség emelésére. Sajnos, a törvények végrehajtására az újból elkezdett világháború miatt csak csekély részben került sor, a törvények létesítésével megindult egyidőben az országgyarapodás, amely időszerűvé tette a tanítói többtermelést, ezt viszont a líceum és akadémia által megnyújtott idejű tanítóképzéssel nem lehetett volna remélni.

A kormányzat a pálya felé igyekvést ma úgy mozdítja elő, hogy érettségi bizonyítvány alapján egyévi tanítóképzős tanulmány után tanítói oklevélhez lehet jutni. A törvényhozás éppen most jutalmazza a tanító kántori szolgálatát. A szegénysorsú, kiváló tanulmányi előmenetelű tanítójelölteknek növekvő számban biztosít ingyenes helyet a tanítóképzős tanulóotthonokban, ezt a felekezeti tanítóképzők is utánacsinálják. Az ilyen tanító ahány évig ingyen tanult, annyi évig köteles tanítói állást betöltenie. Ez annak is kötelessége, aki a tanítóságra előkészülés közben arra jött rá, hogy nem neki való a kicsinyekkel való aprólékos

törődés. Az ingyenes hely önmagában véve nem fejleszt hivatástudatot, ehhez sajátos lelki hajlandóság is kell. Jaj annak az iskolának, amelyben 4—5 évig ilyen tanító „nevel“ és a napokat számlálja. E helyen bizony alászáll az iskola becsülete, s vele a művelődésé is és az ilyen tanító után még sokáig nem lesz a tanítónak tekintélye. Erőszakkal senkit sem lehet rábírní a kultúra terjesztésére. Ez ellenkezik a kultúra lényegével. A tanítói hivatásra való előkészületet megkönnyítik azzal is, hogy egészen csekély díjért tanulhatnak a tanítójelöltek; ez régen is elv volt, de a működő tanítók azt mondják, hogy nem az előkészítési időt kell pénzzel támogatni, hanem sokkal inkább a működő tanítót. A tanító-tábor halkan, majd hangosan kimondott érvekkel régóta igyekszik a kormányzatot anyagi helyzetének méltányos rendezésére rábírní, de sikertelenül. Ezért aztán az országos szakértekezeletekről, tanítóegyesületi közgyűlésekről hovatovább teljesen leszorultak a nevelési kérdések s átadták helyüket a fizetésrendezési kérdéseknek.

Azzal vonzóbbá lett a tanító pálya, hogy a tanító működésére szakember felügyel: a körzeti iskolafelügyelő. A népiskolák felügyelete, azaz ellenőrzése és irányítása nyolc év óta nem a közigazgatásban, hanem a nevelésben járatos ember dolga: a szakszerűség bevonulása az iskolák irányításába a nevelés különbbé válását biztosítja, visszaadja a tanító nyugalalmát munkája megítélésének nézőpontjából.

A tanítóhiány elleni küzdelem jegyében alakulnak azok a tanfolyamok, amelyek különféle iskolázottságú embereket képesítenek tanítóságra. Más fajú iskolából tanítóképzőbe vagy liceumba át lehet lépni. E lehetőség megadásához az a remény kapcsolódik, hogy az átlépők lelkében kötelességük teljesítése közben nevelői gondolkodás fejlődik ki, nevelői lelkület teremődik bennük. E nélkül iskolában jó munkát végezni nem lehet.

A tanító lelki állapota, az a szellem, amit magukból egyéni sorsuk felől a nevelői hivatásuk értékelésére nézve kisugároznak, elhatározó erejű azoknak az állásfoglalására, akik maguknak vagy gyermeküknek megfelelő pályát keresnek s eközben a tanítói pálya felé irányítják tekintetüket. Ezért mindenél lényegesebb kérdés a mai tanítóhiány megszüntetésében: milyen a mai tanító lelki állapota. A tanítóhiány okainak vizsgálata közben keresnünk kell tehát azokat a tényezőket, amelyek részeseek a tanító életének, helyzetének alakításában. Többet lehet arról szólni: mivel lehetne még a tanítói pályát vonzóvá, keresetté tenni, mint amennyi eddig ennek érdekében tartáit. Első helyen áll a tanító munkáján való könnyítés. Nemcsak időben kifejezve, de a munka szellemi vonása miatt is mind súlyosabb követelmények állanak a tanító elé. Minthogy a tanító feladata a népiskolában: egyetemes emberművelés, — más iskola feladata is ez — neki magának teljesen fejlettnék kell lennie, azaz az elméleti és gyakorlati ismeretek roppant tömegét kell bírnia, ezt állandóan növelnie is kell a haladó tudással az énekismeretektől a méhtenyésztésig, hitigazságoktól a testnevelési gyakorlatok élettani hatásáig. E tudás-terjedelemnek is van határa, bármennyire természetes is volt eddig a mindentudó tanító típusa. E tekintetben is el kell érkeznie a differenciálódásnak, — amint az a fővárosi községi iskoláiban megvan — ha a népiskolai felső tagozat szakismereteinek hitelét, tárgyismereteinek pontosságát meg akarjuk óvni. A tanító készséggel enged a hosszú, sokak által irigyelt nyári szünetéből, — ami ma valójában nincs is meg — ha a mindennapi munka terüeből levesznek annyit, ami már túlterhelés: ügykezelés egyszerűsítése, másnemű munkától való mentesítés, heti óraszám csökkentése útján. Jó tudni, hogy ma a tanító akárhány helyen maga teremti elő az iskolai felszerelés beszerzésének anyagi feltételeit, háromféle könyvtárat kezel mások segítségé nélkül, stb.

A tanítók anyagi helyzetén való könnyítés a legelső teendő, az kétségtelen. A tanítókat a megszegyenítő anyagi kiszolgáltatottság mélyéből ki

teli emelni, a lelki függetlenséget számára meg kell szerezni; erre nemcsak más hivatásúaknak van szükségük, hanem legalább ugyanilyen mértékben a tanítóknak is. Ha ez megtörténik, lesz elég tanító, megszűnik a tanítóhiány.

Azonban, amint már mondtuk, a tanítóhiány csak a felületesen szemlélő, a leghangosabb hangokból következtető ember számára eredeztethető pusztán anyagi okokból. Mélyebb eredője a lelki élet redőiben lelhető meg. A tanítóhiány ellen csak az anyagi élet vonalában tartós sikerrel küzdeni tehát nem lehet. Erre azért jó gondolni, mert így észrevesszük, hogy az út az óhajtott változásig nem egyszerű és nem rövid. Szellemi úton kell hatni a szellemi okok megszüntetése érdekében. Ha valaki a probléma megoldása közben csupán anyagi megalégtetés kísérletével próbálgat, rájön, hogy ebből létrejöhet ugyan a tanítói pályának anyagias életfelfogású emberekkel való megtelítése, a pálya azonban nem ilyen embereket kíván, hanem olyanokat, akik nevelői gondolkodástól áthatva válnak tanítókká. A megoldás módjait tüzetesen vizsgálva; látnunk kell azt, hogy a tanító-lélek elerőtlenedését, gyakori lesújtottságát bizony sok helyen a komoly irányításnak, a közvetlen vezetés megértésének hiánya idézi elő. Ez más életpályákon is előfordul. De a kezdő tanító különösen súlyosan érzi, mert önzetlen munkakészségében a jóindulatot, baráti megértést várja, keresi. Közöttünk, magyarok között ma sem fejlett az emberekkel való bánni tudás képessége, ez is oka annak, hogy a tanító néhány évi „próbálgatás” után csalódottan hagyja el lelkesen kezdeti foglalkozását s növeli a tanítóhiányt. A mai népiskolai oktatási feladatok bonyolultsága: tantárgyak, tankönyv, szorgalmi idő, tanításterv, a nevelő munka megítélési szempontjainak nem mindig jobbra változása a tanítói foglalkozás nyugtalanságának képét tükrözi. Ez más életpályákkal is velejár, jól tudjuk; de ott a változások természetes szükségét a haladó élet jobban megokolja, az alkalmazkodás az élethez nem veti fel a kérdést: miért. A tanító munkájának, a nevelésnek azonban a nyugalom az alapja.¹

A társadalmi megbecsülés külső jeleit hivatalos tényezők adhatják. Ennek útja nem cím- és rangadományozás, hanem olyan helyekre való elhívása a tanítónak, amelyek magyar észjárás szerint a benső tekintélyét is növelik s ahol a tanító valóban hasznot tehet; erre az első lépések a közigazgatás területén meg is történtek. Erkölcsi testületeknek, a szellemi élet vezetőinek elő kellene segíteniük a nevelés helyes értékelését, a tanító és a közvetlen előljáró olyasféle munkatársi viszonyának kialakulását, amelyben nem az oklevél jellege és dm játssza a vezérszólamot, hanem az együttműködés azonos céljának tisztelete, a másokkal, emberekkel való törődés területein: pap és tanító, jegyző és tanító, orvos és tanító viszonyában. Tudjuk, hogy ez még nagy kívánság ma is, de jelek szerint az élet errefelé halad.

A tanító személyének és hivatásának megbecsülése más ponton is növelhető. A tanító majd akkor hiszi el teljesen, hogy nézik valaminek, pályája munkakörét majd akkor tartja nagyjelentőségűnek, ha egyszer majd azt veszi észre, hogy vele azonos felfogású és lelkületű emberek állanak felette, akik nemcsak értik, de kellően méltányolják is azt, amit csinál.

A tanítói pálya külső, de szintén jelentős tisztelete ered abból, ha az iskola épülete jobb, mint a falu kocsmájáé, ha benne a felszerelés korszerű, gazdag, s így az oktatás sikeres lehet. Ez magát az oktatás emberét: a tanítót is tekintélyessé teszi mások előtt: szülők társadalmá előtt az iskola helyét, óhajtottá a tanítói hivatást; hiánya, rozogasága: riasztóvá, lebecsülné, kerülendővé. Sok férfi-tanítót élettársa zaklatja más foglalkozás keresésére, mert a feleség még jobban érzi a társadalmi megbecsülés hiányát. Tehát a tanító felesége is részes lehet a tanítóhiány növelésében, mert a tanítósors

¹ L. Imre Sándor: Háborús élet, megújulás, nemzetnevelés (Budapest, 1942.) című gyűjteményes művének e cikkét: Nyugtalan idő, nyugodt nevelés, 339. lapon.

miatt csak olyan feleség jut a tanítónak, aki az ura foglalkozását nem értékeli, mert nem nyújt megélhetést. A tanító ágya régebben sem volt rózsalevéltre vetve, s miatta az iskolai munka hangulata sem volt derült, nyugodt; így a szülők, talán éppen keserű emlékek hatása alatt maguk sem küldik gyermeküket tanítónak.

Ennyi bajt, fogyatkozást látva mégsem gondolunk újabb szabályok alkotására, mert ezt az utat nem tartjuk célravezetőnek. Van elég és jól használható, de végre nem hajtott szabályunk, rendeletünk, törvényünk; ezek hiánytalan végrehajtásához nincsenek meg a személyi és tárgyi feltételek. Legfőképpen pedig hiányzik a magyar közösségben az egyetemes nevelői gondolkodás: a magyar nagyközönség fejletlenül gondolkodik a nevelésről, a nevelők munkájáról, tagjait nem hatja át annak tudata, hogy az új nemzedék minősége dönti el a jövőt, a minőség pedig a nevelők munkájától függ.

A tanítóhiányt többféle oldalról vizsgálhatjuk. Nézzük úgy is, hogy benne a hasznot kereső, vagyont, polgári jólétet hajhászó életszemlélet fejeződik ki, a gyakorlati boldogulás vágya az eszményi nemzetszeretet, önfeláldozó élet, a másokért magát megáldozó életforma megvetése, háttérbe szorítása. Hiába, ma nem a csendes munkáért való önfeláldozás korszakát éljük! A sokáig nagyon kevésbe vett szellemi proletariátus fiatal magyar nemzedéke mintha most azzal venne magának elégtételt az előtte járók szenvedése miatt, hogy csak önmagára tekint és így keresi a minél kedvezőbb elhelyezkedést; könnyedén, meggondolás nélkül odahagyja tanítói állását, élvezzi, hogy szabadon váltogathatja foglalkozását, kapkod. Bármiféle szerepet játsszék is e magatartásban a lelkiület s e fölött bosszankodni is lehet, bizonyos, hogy a tanítók kérdéseit nem lehet a magyar élet margójára szorítani, mert vegyük figyelembe, hogy az 1941. évi statisztikai adat szerint 25.772 tanító 1,204.714 gyermeket, népiskolai tanulót nevelt. Ahonnan a tanító most hiányzik, de ahol volt azelőtt, ott igazán megéri a közösség e szolgálat kiesését; elsősorban érzik azok, akiknek ezt pótolniuk kell, s ahol eddig nem volt, a magasabbra emelkedés reménye ott halványabb. A hiány súlyos zavarba hozta az iskolafenntartó egyházakat is: híveik lelki szükségleteinek kielégítése részben az iskolára hárul, ez most fogyatékosan mehet végbe ott, ahol már nincs tanító. A sokoldalú, tevékeny, dolgozó tanító a falunak valóságos lelke, középpontja, igazi polihisztor, aki az iskoláján kívül helyt áll az ifjúság és a felnőttek testi-szellemi fejlesztésében: kántor, leventeoktató, Vöröskereszt-csoport vezetője, daloskőri karnagy, olvasóegyleti könyvtáros, népművelési tanfolyami előadó, szövetkezeti vezető, műkedvelő társaság előkészítője, tűzoltóparancsnok, gazdaköri előadó szerepében. A tanító az eleven megtestesítője annak az igazságnak, hogy nem elég a népet szónokolni, a népet tanulmányozni és „leírni”; dolgozni is kell érte, közötté és neki, ha emelkedését akarjuk. E feladatok vállalása a nép fia előtt nagy, személyes tekintélyt fejleszthet iránta, ha más, esetleg nem kívánatos egyéni tulajdonsága le nem rontja. Sokat várhatunk attól a fejlődéstől, amely film (Harmincadik) és irodalom (Elindult szeptemberben, stb.) útján kelt érdeklődést a hősi tanítói sors és a nemes lélekben vonzódást a tanítói hivatás iránt. Egymás mellett két, ellenkező irányba haladó áramlatot vehetünk tehát észre. Az egyiknek sodrában ott vergődik az anyagi gondokkal birkózó, sorsában csalódott, küldetésében ki nem elégült tanító, a másik áramlás emberei, a társadalom különféle rétegeiből valók, világosan látják a tanítói hivatás magasrendűségét, kedvezően értékelik a nemzeti közösség életének alakításában végzett munkáját. Ezek arra eszmélkednek, hogy a tanítói rend biztosítja e közösség életének történeti folytonosságát, a múlt hagyományait közvetítve a jelenben s ezzel a jövőt építve. Amikor tanítói rendet mondunk, a tanárok kát is ideértjük; a tanárihiány legalább olyan mértékű, mint a tanítóhiány, e hiány veszedelme sem kisebb; ezen belül a férfi-tanár és férfi-tanító hiánya a nagyobb. Ha az iskolát a közösség nélkülözhetetlen intézményének tekintjük, roppant jelentősége van annak, hogy ki benne a tanító. „Az iskola mindig olyan, amilyenek a benne működő tanítók” (Imre Sándor). Az elégtelen javadalmazású tanító akaratlanul fel nem mérhető károkat okoz szellemi életünk egész területén. A tanító arra vállalkozik, hogy egész életén át másokat a műveltség útján vezet, tehát magát is

állandóan művelnie kellene. De teheti-e ezt a mai tanító?! Nem, mert iskolán kívüli ideje elvész, felaprózódik pénzszerző, keserves lótás-futásban. Nincs módja hivatása haladó kérdéseiben elmerülni. Nem gazdagíthatja magát, mert arra se pénze, se ideje nincs.

A tanítóhiány nemcsak magyar jelenség, többek között Németországban is súlyosan érezhető. A háború is nagy szerepet játszik előidézésében, mint ahogy a háború adhat is tanítót, mert elvégzi megint újjító, átcsoportosító munkáját a társadalom rétegeződésében: a lent levők emelkedésének egyik legismertebb hajszalcsöve a tanítópályához vezető út s ez utat sokaknak a háború nyitja meg, rétegek közt bolyongóknak ismert állomása a tanítóság. A felemelkedés első nemzedékének anyagi és szellemi tekintetben egyaránt enyhülés, ha odahagyja a családi otthon kínzó zsellér- és kisiparossorsát, hogy olyan létformát keressen, amely a megtartás szükséges önzésén túl a a másokért élés önzetlenségét is elhozza számára. Tanító-életformát választani nem más, mint engedni a bennünk élő szociális érzék sürgetésének. Ebből következik, hogy nem mindenik tanító érzi sorsa anyagi megpróbáltatásait: a nyomorúságból érkezettek és a „szebb“ lelkűek hivatásukban teljesen felolvadva nem törődnek a javadalommal, az önzetlen lélek a tapasztalt hálaérzést bőséges jutalomnak fogadja el. Mégis azt mondjuk: a magyar tanító sorsa jólismert, szegény tisztviselősors; a köztisztviselők között is a legszegényebb. Ezért: a tanítóhiány megszüntetésének egyik módja a szegénysors eltüntetése.

Azonban nem csak arról van szó a tanítóhiány megszüntetésére irányuló erőfeszítésben, hogy máról holnapra megtaláljuk a megoldás anyagi eszközeit és módját, mert ez nem biztosíthatja a kérdésben az állandóságot, a baj holnapután újra kezdődne. A tanítói hivatás és a tanító, mindenféle iskolai nevelő megbecsülését igazán csak akkor érhetjük el, ha elérkezünk az egyetemes nevelői gondolkodás idejéhez. Addig a tanítónak kifejezett köszönet, alkalmi elismerés csak biztatásnak tekinthető, hogy minél többen menjenek a tervszerű gonddal elkerült pályára: amíg ennél több nem történik. Kell hogy eljőjön Magyarországon is annak a felismerésnek ideje, hogy a nevelés a közösségnek olyan nagy ügye, ami nélkül a jövőt komolyan előkészíteni, még eltervezni sem lehet. Súlyos csalódásokat hozhat a nemzet számára egy olyanféle várakozás, mintha a mai lelki állapotban tartott tanítókkal a háború után nevelő úton építő munkát lehetne kifejteni. Akik legmagasabb helyről szemlélik a tanító anyagi elhagyatottságát s messze előre néznek, tudják, hogy ez a bánásmód kultúraellenes, amely egyszer megbosszulja magát.

Addig is fokozott figyelemmel forduljunk a tanítóhiány veszedelmeinek ellen súlyozására, elkerülésére. A kevesebb tanító sok helyen azt vonja maga után, hogy túlságosan sok növendék kerül egy-egy tanító vezetése alá, amivel feltétlenül a nevelés sikerének csökkenése jár együtt. Ebből továbbá következik a családi nevelés nagyobb megterhelése, tehát csekélyebb eredménye, mert az iskolában a nagy tömeg miatt kellően nem nevelt gyermeket otthon is nehéz sikerrel nevelni. Ennek nyomán pedig a középiskolai nevelésre háramlik tovább a baj, hiszen oda az addig ilyen körülmények közt nevelt, oktatott tanuló kevésbé szilárd alapot visz. Így halad ez feljebb a felső iskolákba, azután ki, az életbe... A vízbe dobott kavics hullámgyűrűinek törvényszerűségével terjed a csapás. Ennyiből is világosan látható a nagy felelősség a magyar élet előtt azért a parancsolatért, hogy ne legyen tanítóhiány, hanem legyen elég tanítója a megszületett és a jövőben még nagyobb számban várt, sok magyar gyermeknek.

JUHÁSZ BÉLA